

Оксана ДІДЕНКО

Національна академія державного управління
при Президентові України

Одеський регіональний інститут державного управління

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ВІДНОСИН ВЛАДИ ТА БІЗНЕС-АСОЦІАЦІЙ

Розглядаються моделі стосунків між владою і бізнес-асоціаціями. Визначається сучасна роль і можливості бізнес-асоціацій. Аналізуються відмінності в системі взаємодії держави і бізнес-асоціацій у різних країнах. Досліджуються підходи до моделювання стосунків між бізнес-асоціаціями і владою.

Ключові слова: бізнес-асоціації, влада, моделі взаємовідносин, інституційна модернізація, групи інтересів, корпоратизм.

Оксана Диденко. Современные модели отношений власти и бизнес-ассоциаций

Рассматриваются модели отношений между властью и бизнес-ассоциациями. Определяется современная роль и возможности бизнес-ассоциаций. Анализируются различия в системе взаимодействия государства и бизнес-ассоциаций в разных странах. Исследуются подходы к моделированию отношений между бизнес-ассоциациями и властью.

Ключевые слова: бизнес-ассоциации, власть, модели взаимоотношений, институциональная модернизация, группы интересов, корпоратизм.

Oksana Didenko. Modern models of mutual relations between Public Administration and business-associations

The models of relations between power and business-associations are examined. A modern role and possibilities of business-associations are determined. Differences in the system of co-operation of the state and business-associations in different countries are analyzed. Approaches to the design of relations between business-associations and power are investigated.

Key words: business-association, power, models of interrelations, institutional modernization, interest groups, corporatism.

Оптимальним варіантом налагодження ефективної співпраці між владою і бізнесом є створення різноманітних бізнес-асоціацій. На сьогодні в розвинутих країнах бізнес-асоціації є найбільш активними, організованими та успішними суб'єктами громадянського суспільства. Взаємодія влади і бізнес-асоціацій розглядається як найважливіший чинник, який сприяє вирішенню комплексних інноваційних завдань, що стоять перед Україною, створенню умов для справедливої ефективної конкуренції, можливості відповісти на постійно виникаючі соціальні виклики.

У пострадянських наукових школах дослідженню проблем взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства присвячено багато праць. Ці питання досліджувалися в роботах

Е. Н. Бардонова, Д. С. Вишневського, В. Є. Воротіна, В. Л. Лазара, О. Г. Пухкал Г. Д. Чижикова та ін. Водночас аналізу цих процесів під час системної кризи приділяється недостатньо уваги, що актуалізує дану проблематику.

Метою даної статті є визначення типів моделей взаємодії влади і бізнес-асоціацій та меж їх застосування. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

– систематизувати чинники, що впливають на вибір моделі взаємодії влади і бізнес-асоціацій;

– розглянути існуючі підходи до моделювання відносин між владою та інститутами громадянського суспільства.

Тема взаємодії влади і бізнесу в Україні займала особливе місце у всіх сферах суспільного життя і в даний момент актуальна як ніколи з кількох причин:

1) форми взаємодії влади і бізнесу в Україні, як і в інших державах, що переживають часи інституційної трансформації, характеризуються високою мірою різноманітності. Отже, їх вивчення становить особливий інтерес. Типологія форм взаємодії, а також їх характеристики дозволяють говорити про якість інститутів суспільного пристрою;

2) історія розвитку взаємин влади і бізнесу в Україні є вкрай цікавим матеріалом для побудови довгострокових прогнозів розвитку політичної та економічної систем країни;

3) взаємини влади і бізнесу впливають на політичну й економічну систему держави, і навпаки.

У країнах з перехідною економікою розвиток бізнес-асоціацій став складовою частиною інституційної модернізації. У більшості розвинених країн бізнес-асоціації відіграють важливу роль і активно беруть участь у процесах, спрямованих на поліпшення економічного, політичного й соціального середовища як національного, так і світового ринків. Вони є ефективною формою самоорганізації ділового співтовариства і можуть успішно представляти інтереси суб'єктів малого й середнього підприємництва, будучи посередниками в діалозі між бізнесом і владою, лобіювати й відстоювати інтереси всього бізнес-співтовариства. У результаті колективних дій, що реалізуються через асоціації, звичайні люди набувають більше можливостей для активної участі в ухваленні рішень, що відповідають потребам як самих членів асоціації, так і всього співтовариства в тому регіоні, де діє ця асоціація.

Можливості бізнес-асоціацій як груп інтересів, їх авторитет у суспільстві обумовлює певні взаємодії з органами влади. Конкретні форми взаємодії залежать не лише від активності бізнес-асоціацій, а багато в чому визначаються готовністю і здатністю органів влади до партнерських стосунків. Бізнес-асоціації будують свої стосунки зі всіма трьома гілками влади, проте найбільш структуровані стосунки з виконавчою владою.

У розвинених країнах бізнес-асоціації сприяють підвищенню міри «легітимності» влади, її «демократизації» на взаємовигідних, рівних умовах, скороченню умов розвитку корупції. У цих країнах лобювання або захист груп інтересів вважається проявом демократії суспільства, право на таку діяльність законодавчо закріплене й нерідко строго регламентоване. Уряди більшості країн світу є зацікавленими і сприяють розвитку представництва інтересів на всіх рівнях [1].

Система взаємодії держави і бізнес-асоціацій у різних країнах функціонує по-різному. Ці відмінності обумовлені такими чинниками: характер стосунків, що історично склалися між суспільством і державою, традиції вирішення ділових конфліктів, типи економічної поведінки населення, рівень політичної культури, розподіл ресурсів між різними інститутами тощо. Певне співвідношення цих характеристик і способів взаємодії в суспільстві, що впливають з них, становлять зміст поняття моделі взаємодії держави з бізнес-асоціаціями. Існує декілька підходів до моделювання відносин між бізнес-асоціаціями і владою. Так, на думку В. О. Лобизенко, стосунки між бізнес-асоціаціями і владою можуть бути представлені такими моделями: з'єднання, співіснування, сприяння [3].

Модель з'єднання характеризується тим, що громадська організація існує ніби всередині органу управління. Це діяльність комісій, рад, у роботі яких беруть участь представники організацій і об'єднань. Прикладом є рада підприємців при Кабінеті Міністрів України, комісії у справах неповнолітніх, у справах сім'ї тощо. Важливо, що в такій моделі інтереси громадських організацій і влади майже збігаються. Органи влади ніби делегують частину своїх повноважень суспільному об'єднанню, яке реалізує їх на практиці. До роботи за такою моделлю частіше притягуються великі або добре структуровані суспільні об'єднання, які можуть реально вирішувати поставлені завдання.

Для невеликих некомерційних об'єднань більше характерна модель співіснування. У цій моделі взаємодія між громадською організацією і органом влади майже відсутня, кожен працює сам по собі.

Третя модель – сприяння – виникає тоді, коли є предмет, який викликає загальний інтерес або виникає необхідність спільних дій. Це можуть бути спільні акції і програми, суспільно-політичні заходи, свята. У даному випадку обидві сторони є епізодичними партнерами. Можна виділити основні способи реалізації цієї моделі:

- узгодження, координування своїх завдань, функцій, способів і засобів реалізації спільної діяльності;
- взаємодія представників органів влади, місцевого самоврядування і громадських організацій;
- інформування про наміри, дії, досягнуті результати діяльності.

В основному подібна взаємодія здійснюється в регіоні ситуативно (знаменні дати, обласні ювілеї, міські свята). Взаємодія стане ефективною, якщо контакти сторін стануть регулярнішими і для цього

існуватиме нормативно-правова база. Проте перешкоди, з якими стикаються громадські організації, дозволяють визначити проблеми, що супроводжують діяльність бізнес-асоціацій. Перша проблема – інформаційна закритість, що полягає в дуже мізерній поточній інформації про суспільні об'єднання та їх діяльність. Набір тем обмежений короткою анонсацією про форуми, зустрічі, щорічні конкурси й проекти. На наш погляд, істотним недоліком є те, що в періодичних виданнях відсутня інформація про цілі створення некомерційних організацій. Друга проблема – відсутність розвинутої системи комунікаційного менеджменту, відкритого доступу до ресурсних центрів некомерційних організацій, системи роботи з кадрами, які могли б грамотно контактувати з владними структурами. Третя проблема – недосконалість механізмів співпраці між органами влади і суспільними об'єднаннями. Необхідно зазначити, що, з одного боку, органи влади зацікавлені у взаємовигідній побудові партнерських відносин із некомерційними організаціями, а з іншого боку, створенню бізнес-асоціацій заважають бюрократичний стиль управління, особисті контакти, зв'язки, закритість суспільства, що виявляється в інертності, відсутності прагнення до дії, об'єднання. Суспільна свідомість поки що не доросла до структурованих стосунків. Більшість опитаних звертають увагу на те, що дуже часто стосунки з владними структурами будуються за схемою «дай», а не «давай працювати разом».

Важливе теоретичне значення для практичного розвитку соціально орієнтованих взаємин бізнесу і влади має їх моделювання [4]. Дослідження дозволили виділити ще один підхід до визначення моделей взаємовідносин влади та бізнесу:

– «примус» – передбачає адміністративний тиск на бізнес з боку влади. Головна мета влади при цьому полягає в залученні бізнесу до активної участі в соціальних програмах і проектах. Держава вимагає від бізнесу певних вкладень у реалізацію соціальних програм і проектів, використовуючи адміністративний апарат і структури, покликани здійснювати контроль за діяльністю бізнесу;

– «патронаж» – компенсації витрат бізнесу на реалізацію соціальних програм і проектів за рахунок певного доступу для бізнесу до контрольованих владою ресурсів і можливості торгу щодо умов підтримки бізнесом соціальних програм і проектів влади;

– «невтручання» влади, тобто соціальна складова діяльності бізнесу залежить лише від бізнесу, держава не займає активної позиції щодо соціальної політики, яка здійснюється бізнесом;

– «захоплення» влади бізнесом – стратегічні рішення розвитку держави приймаються переважно представниками великого капіталу;

– «партнерство» – рішення приймаються на основі консенсусу, обмін ресурсами відбувається на основі взаємної вигоди. Ця модель є найбільш оптимальною для України, адже бізнес в обмін на фінансові та

інноваційні ресурси отримує від влади економічні, політичні, адміністративні та інформаційні ресурси. У сучасних соціально-економічних умовах саме ця модель є найбільш прийнятною, працюючою за принципом «вигідно кожному – вигідно всім» [4].

У рамках моделі партнерства між суб'єктами взаємодії відбувається взаємовигідний обмін ресурсами. Як держава, так і бізнес мають ресурси, доступ до яких може бути корисний і вигідний іншій стороні. Держава має у своєму розпорядженні економічні, політичні, адміністративні й інформаційні ресурси, а бізнес – фінансові, експертні й інноваційні. У рамках партнерської моделі обмін цими ресурсами є основою взаємодії влади і бізнесу.

Насправді жодна з моделей не існує в чистому вигляді. Конкретні економіки, що існують у світі, найчастіше є змішаннями і переплетеннями декількох моделей. Проте в усіх випадках можна простежити переважання однієї моделі над іншою. Останнім часом модель взаємодії держави і бізнес-асоціацій отримала назву корпоратизм. Під корпоратизмом розуміється така модель організації суспільного життя, за якої відносини між групами інтересів і політичною системою реалізуються головним чином через асоціації. Вважається, що всі корпорації повинні належати до бізнес-асоціацій, які, у свою чергу, організовані в певну ієрархічну систему з домінуючою організацією, що представляє бізнес у цілому. Корпоратизм використовується для позначення добровільних взаємодій між групами основного економічного інтересу і держави. Р. І. Гайнутдінов підкреслює, що свого часу (зазвичай у період економічних криз) і Британія, і навіть США удавалися до корпоратизму [2].

Таким чином, слід підкреслити, що інституціоналізація зробила більш визначними місце і роль бізнес-асоціацій у механізмі взаємодії підприємств і держави. Для державної влади бізнес-асоціації затвердилися в трьох основних ролях:

- посередники в стосунках з підприємствами;
- експерти (оцінювання ініціатив і проектів профільних відомств, збір інформації, розробка стандартів і планів розвитку);
- ресурсні центри.

Збереження зв'язків між підприємствами і державними органами влади без посередників, а також підключення «м'якої координації» додає моделі стосунків бізнес-асоціацій і держави ресурс гнучкості, особливо важливий в умовах інтеграції української економіки до світового ринку.

Список використаних джерел

1. **Бардонова Е. Н.** Бизнес-ассоциации как способ защиты интересов малого и среднего предпринимательства Украины / Е. Н. Бардонова // Проблемы матер. культуры. Сер. «Эконом. науки». – 2010. – С. 82 – 84.

2. **Гайнутдинов Р. И.** Модели взаимодействия бизнеса и государства в глобализирующемся мире: сравнительный анализ / Р. И. Гайнутдинов //

Проблемы соврем. экономики. – 2006. – № 1(17). – С. 121 – 124.

3. **Лобызенко В. О.** Модели региональных ассоциаций женщин-предпринимателей в сфере малого бизнеса / В. О. Лобызенко // Власть. – 2009. – № 1. – С. 69 – 71.

4. **Чижиков Г.** Концептуальные основы создания бизнес-ассоциаций / Г. Чижиков // Економіст. – 2003. – № 9. – С. 40 – 41.

Надійшла до редколегії 14.03.11